

Онишко С.В.,

доктор економічних наук,
професор кафедри державних фінансів
Національного університету державної податкової служби України,

Серебрянський Д.М.,

старший науковий співробітник відділу
удосконалення податкової політики
Науково-дослідного центру з проблем оподаткування
Національного університету державної податкової служби України

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Розглянуто вплив оподаткування прибутку на процеси оновлення основних фондів через амортизаційний механізм; визначено межі податкового захисту при застосуванні лінійного й залишкового методів нарахування амортизації та внесено на цій основі пропозиції щодо удосконалення амортизаційної політики в Україні.

In the article, the influence of income taxing on the processes of renovating the basic funds through a depreciation mechanism is considered. The authors determine scope of tax protection when applying linear and residual methods of charging amortization and on this basis bring in suggestions aimed at perfecting depreciation policy in Ukraine.

Згідно з фундаментальними положеннями економічної теорії співвідношення між валовими інвестиціями (*дали* — VI) та амортизаційними відрахуваннями (*дали* — AB) завжди були одними з головних індикаторів стану національної економіки. Відомо, якщо $VI > AB$, економіка перебуває на підйомі; $VI = AB$ — економіка на етапі стагнації; $VI < AB$ і відчувається нестача валових інвестицій, щоб відшкодувати спожитий капітал у поточному році, — економіка на стадії спаду. Саме інвестиції забезпечують виробничий процес у майбутньому, а тому вони є основною умовою стабільного економічного розвитку.

Практиці відомі два основні варіанти підтримки інвестиційної діяльності та використання джерел інвестицій: перший — створення умов для самофінансування підприємницької діяльності за рахунок прибутку і AB , другий — надання податкових пільг інвестиційно-інноваційного характеру залежно від загальнонаціональних пріоритетів економічного розвитку.

Щодо другого варіанта стимулювання інвестиційної діяльності, то в результаті проведених нами досліджень¹ виявлено, що податкові пільги (при виваже-

---

¹ *Серебрянський Д.М.* Податковий інструментарій стимулювання інвестиційних процесів // Матеріали IV межрегіон. научн.-практ. конф. “Налогообложение в промышленном регионе: теория, практика и перспективы развития” (Донецк, 18–19 ноября 2004 г.). — Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. — С. 292–296; *Скрипник А.В., Серебрянський Д.М.* Оцінка фіскальної ефективності пільгового оподаткування прибутку підприємств // Економіка України — 2006. — № 7. — С. 13–27.

ному підході до їх запровадження й ефективній фінансовій та інвестиційній реалізації) справді є вагомим стимулом активізації інвестиційної активності. Зважаючи, що в українському законодавстві стосовно податку на прибуток підприємств (далі — ПП) майже відсутні пільги інвестиційного спрямування, основну увагу сконцентруємо на амортизаційній складовій інвестиційного потенціалу, ефективна реалізація якої здатна надати істотного поштовху до оновлення основного капіталу на інноваційній основі.

Дослідженню теоретико-прикладних проблем впливу оподаткування на процеси оновлення основних фондів присвятили свої праці вітчизняні науковці О. Бондар, Т. Косова, П. Орлов, С. Орлов та інші². Нами також проведено низку досліджень інвестиційного потенціалу амортизаційної політики³. Водночас, хоча наукова думка з цієї проблематики й має певні досягнення, залишається значне коло нерозв'язаних і дискусійних питань. Оскільки податкова амортизація відіграє істотну роль при прийнятті інвестиційних рішень, загальною метою статті є визначення наявності та рівня податкового захисту інвестора та виявлення режиму амортизації, за якого він буде вищим. Досягнення цієї мети дасть можливість обґрунтувати висновки щодо удосконалення податкової амортизації в напрямі підвищення її інвестиційного потенціалу.

Оскільки АВ є одним із методів зменшення податку на прибуток (створюють так званий податковий щит) та збільшують грошові потоки для акціонерів, відповідна податкова політика спроможна певною мірою компенсувати фінансовий ризик зносу обладнання. Водночас така компенсація не є повною, оскільки вона адекватна не економічному зносові, а зносу, імперативно визначеному законодавцем. При цьому важливо враховувати, що, зменшуючи оподатковуваний прибуток, амортизаційні відрахування не є грошовим потоком (відтоком). У формалізованому вигляді обсяг податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету, може бути представлений таким чином:

---

² Бондар О.В. Проблеми формування амортизаційної політики в ринкових умовах господарювання // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 1(43) — С. 38—42; Косова Т.Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 9 — С. 157—166; Орлов П., Орлов С. Про використання в Україні різних систем амортизації // Економіка України. — 2005. — № 5. — С. 38—44; Орлов П., Орлов С. Удосконалення державної амортизаційної політики // Економіка України. — 2003. — № 2. — С. 32—36.

³ Серебрянський Д.М. Інвестиційний потенціал податкової амортизаційної моделі в Україні: проблеми та шляхи вирішення // Фінансова система України. Збірник наукових праць. — Острог: Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2006. — Вип. 8. — Ч.1 — С. 260—270; Онишко С.В. Амортизаційна політика як ключовий елемент забезпечення інноваційного розвитку економіки України // Науковий вісник Академії ДПС України: 36. наук. праць — Ірпінь. — 2003. — № 3 (21). — С. 62—70; Серебрянский Д.Н. Проблемы активизации инвестиционного потенциала амортизационной политики в Украине // Материалы V междунар. научн.-практ. конф. “Страны с переходной экономикой в условиях глобализации” (Москва, 29—31 марта 2006 г.). — Том II. — М: РУДН. — 2006. — С. 191—196; Данилов О.Д., Серебрянський Д.М. Самофінансування підприємств: податковий і амортизаційний аспекти // Економіка Крима. — 2003. — № 10. — С. 66—71.

$$\text{ППП} = t \times (Gr - Gc - Dep_t), \quad (1)$$

де: t — ставка ППП; Gr — валові доходи; Gc — валові витрати (крім амортизації); Dep_t — амортизація, що нараховується з метою оподаткування.

З цієї формули чітко простежується така залежність: чим більшою буде нараховуватись амортизація (яка вказується в податковій декларації), тим менше сплачуватиметься податку на прибуток і тим вищі грошові надходження залишатимуться після сплати податку. Відповідно грошові надходження після оподаткування (PV_t) становитимуть таку величину:

$$PV_t = (1 - t)(Gr - Gc) + (t \times Dep_t). \quad (2)$$

Формула 2 підкреслює, що грошові надходження за звітний період збільшуються на величину нарахованих АВ (відповідно до податкового обліку), помножену на ставку ППП, у результаті чого ми отримуємо так званий податковий щит. Таким чином, помноживши амортизацію на очікувану ставку податку за кожний період та продисконтувавши отриману величину, дістаємо можливість розрахувати поточну вартість податкової економії.

На практиці платники ППП зобов'язані нараховувати амортизацію методом зменшення залишкової вартості без встановлених термінів корисної служби активу. Водночас ефективнішим методом списання вартості обладнання (особливо довгострокового користування) є лінійний метод. У зв'язку з цим розглянемо два умовні варіанти гіпотетичного інвестиційного проекту при використанні лінійного й залишкового методу амортизації.

Припустимо, що компанія вкладає інвестицію у придбання виробничого обладнання вартістю 1 млн грн з терміном корисного використання 5 років*, щороку нетто-віддача (без урахування амортизації) від такого обладнання становитиме 400 тис. грн. Ставка податку на прибуток становить 25 %, вартість капіталу для фірми — 15 %. Розрахуємо грошові потоки від цього проекту за лінійним (табл. 1) і залишковим методами (табл. 2), де C — грошові доходи після оподаткування, R — грошові надходження до оподаткування.

У разі застосування лінійного методу амортизації чиста теперішня вартість (NPV) гіпотетичного інвестиційного проекту становитиме 173,3 тис. грн, що може свідчити про його інвестиційну привабливість. При використанні залишкового методу NPV становитиме 140 тис. грн. Таким чином, оцінка економії на ППП за рахунок АВ становитиме відповідно — 167,6 і 134,5 тис. грн, тобто різниця від використання лінійного методу дасть додатковий PV у розмірі 33,2 тис. грн.

Зрозуміло, що за таких умов підприємствам краще використовувати перший метод або за другого методу враховувати термін корисної служби активу.

---

* Необхідно зауважити, що українське податкове законодавство не враховує строк корисної експлуатації об'єкта. Ми в свою чергу пропонуємо ввести такий показник в податкову амортизацію з метою активізації інвестиційної діяльності. Тому в умовному прикладі використовуватимемо термін корисної служби обладнання.

Таблиця 1. Дохідність інвестиційного проекту при використанні лінійного методу нарахування амортизації, тис. грн

№ з/п	Показники	Роки						
		0	1	2	3	4	5	NPV
1	Грошовий потік, R	-1 000	400	400	400	400	400	
2	ППП, $t = (R \times 25 \%)$		100	100	100	100	100	
3	Грошовий потік після оподаткування, $C = (R - t)$		300	300	300	300	300	
4	Амортизація**, Dep_t		200	200	200	200	200	
5	Амортизаційна економія (податковий щит), $T_s = t \times Dep_t$		50	50	50	50	50	
6	Сукупний грошовий потік, $C_m = (C + T_s)$	-1 000	350	350	350	350	350	
7	Ставка дисконтування, $D_r = 1:1,15^n \times 100, \%$	100	87,0	75,6	65,8	57,2	49,7	
8	Реальний грошовий потік після оподаткування ($C \times D_r : 100$)	-1 000	260,9	226,8	197,3	171,5	149,2	5,6
9	Реальна амортизаційна економія ($T_s \times D_r : 100$)		43,5	37,8	32,9	28,6	24,9	167,6
10	Реальний чистий грошовий потік, $PV = C_m \times (1:1,15^n)$	-1 000	304,3	264,7	230,1	200,1	174,0	173,3

Таблиця 2. Дохідність інвестиційного проекту при використанні методу зменшення залишкової вартості нарахування амортизації, тис. грн

№ з/п	Показники	Роки						
		0	1	2	3	4	5	NPV
1	Грошовий потік, R	-1 000	400	400	400	400	400	
2	ППП, $t = (R \times 25 \%)$		100	100	100	100	100	
3	Грошовий потік після оподаткування, $C = (R - t)$		300	300	300	300	300	
4	Амортизація*, Dep_t		240	182,4	138,6	105,4	80,1	
5	Амортизаційна економія (податковий щит), $T_s = t \times Dep_t$		60,0	45,6	34,7	26,4	20,0	
6	Сукупний грошовий потік, $C_m = (C + T_s)$	-1 000	360,0	345,6	334,7	326,4	320,0	
7	Ставка дисконтування, $D_r = 1:1,15^n \times 100, \%$	100	87,0	75,6	65,8	57,2	49,7	
8	Реальний грошовий потік після оподаткування ($C \times D_r : 100$)	-1 000	260,9	226,8	197,3	171,5	149,2	5,6
9	Реальна амортизаційна економія ($T_s \times D_r : 100$)		52,2	34,5	22,8	15,1	10,0	134,5
10	Реальний чистий грошовий потік, $PV = C_m \times (1:1,15^n)$	-1 000	313,0	261,3	220,0	186,6	159,1	140,1

** Умовно вважаємо, що кошти інвестовано у виробничі обладнання, яке належить до третьої амортизаційної групи з нормою АВ 24% річних. АВ визначаються так: балансова вартість ОФ на початок періоду мінус нарахована амортизація за попередній період. Різницю множимо на норму АВ.

Без цього умовне обладнання третьої амортизаційної групи з 24-відсотковою нормою відрахувань спроможне амортизуватися “у кращому разі за 20 років”⁴. За даними Держкомстату, у першому півріччі 2006 року в цілому по країні амортизація становила 2,8 % операційних витрат, у промисловості — 3,6 %⁵.

У країні, де рівень придатності основних фондів промислових підприємств коливається в межах 32,5—46 % (за критичного рівня 30 %⁶), коли ймовірність настання техногенних катастроф унаслідок безпрецедентного зносу основних фондів є максимальною (зношеність основних засобів у промисловості становить 58,3 % їх вартості; на підприємствах металургії та оброблення металу — 68,8 %, з видобування неенергетичних матеріалів — 67,6 %, хімічної та нафтохімічної промисловості — 64,1 %⁷), дозволені методи нарахування амортизації ще й загострюють проблему оновлення основних фондів економіки України.

Виходячи з викладеного, можна зробити й деякі інші цікаві висновки.

По-перше, активи, за якими амортизація віднімається з бази оподаткування, вигідніші, ніж активи, які просто списуються з доходу і не підлягають амортизації.

По-друге, за інших рівних умов витрати, які можна одразу списати з метою оподаткування, економічно вигідніші, ніж витрати, які при розрахунку оподаткованого прибутку доведеться списувати протягом кількох років. Відповідно чим швидше буде списано обладнання і чим більша буде сума АВ у перші роки його використання, тим інтенсивнішими будуть процеси відтворення основних фондів, оскільки за інших рівних умов РV податкової економії в короткостроковому податковому періоді буде вигідніший, ніж у довгостроковому.

В умовах, коли економіка вичерпала свій ресурс відновлювального економічного зростання, та в ситуації, коли існують серйозні проблеми в нагромадженні капіталу в середньо- та довгостроковій перспективі, амортизаційну політику вкрай необхідно реформувати, але не лише штучним та необґрунтованим підвищенням норм АВ. Адже, як твердять фахівці Мінекономіки, “...не можна збільшувати амортизацію, бо ми її не проконтролюємо, і ці кошти вкрадуть”⁸.

---

⁴ Бюджетні новачі: приціл на інновації / Дзеркало тижня. — № 38 (617) Субота, 7—13 жовтня 2006 року — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/617/54724/> — Офіційний сайт Інтернет-представництва міжнародного громадського політичного тижневика “Дзеркало тижня”.

⁵ Там само.

⁶ Рудченко О.Ю., Омелянчик Н.І., Федоренко В.Г. Актуальні питання відтворення основних фондів та активізації інвестиційної діяльності в економіці України // Інвестиції: практика та досвід. — 2003. — № 16. — С. 17—22.

⁷ Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2007 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.kmu.gov.ua> — Офіційний сайт Інтернет-представництва Кабінету Міністрів України.

⁸ Бюджетні новачі: приціл на інновації / Дзеркало тижня. — № 38 (617) Субота, 7—13 жовтня 2006 року — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/617/54724/> — Офіційний сайт Інтернет-представництва міжнародного громадського політичного тижневика “Дзеркало тижня”.

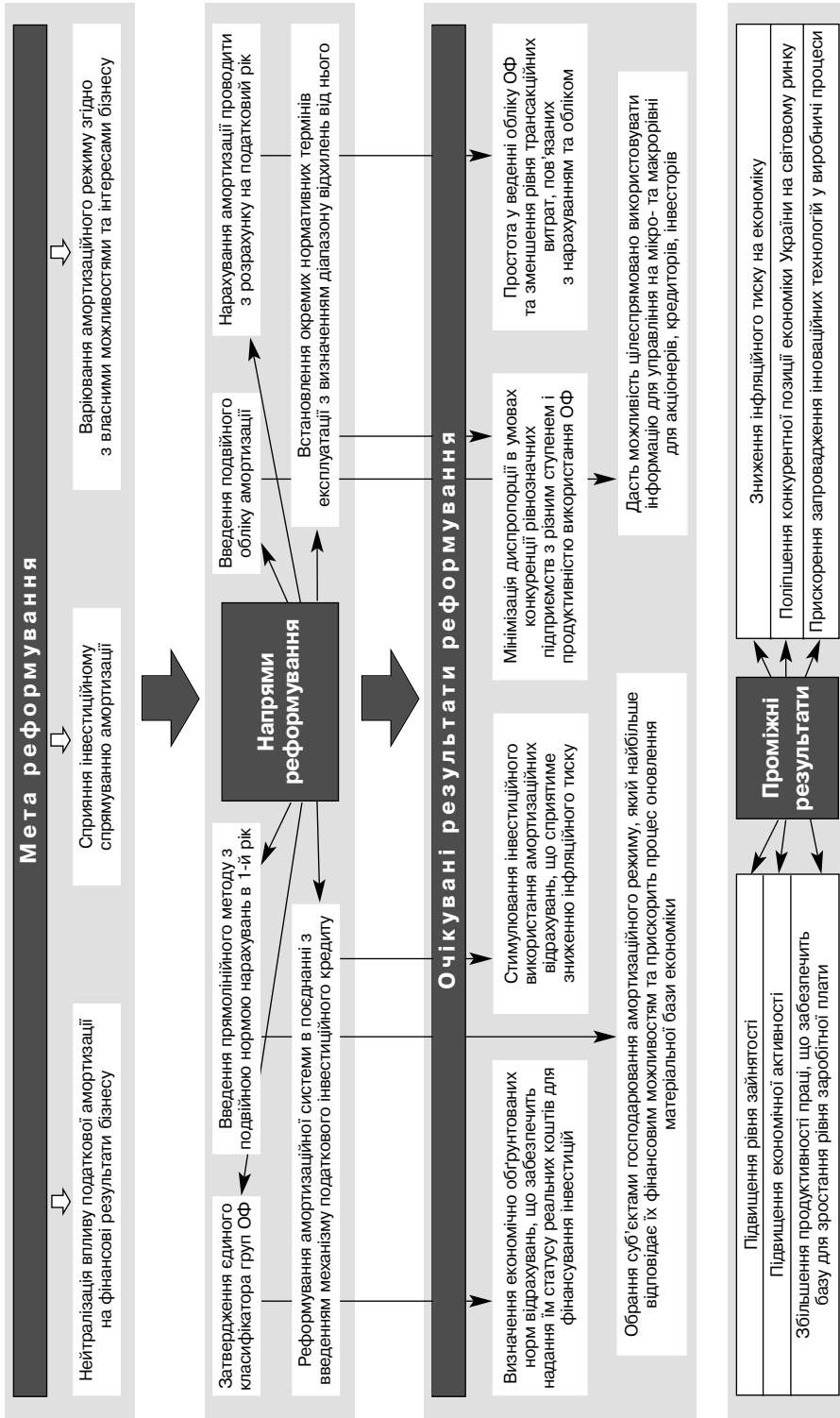

Рис. 1. Концепція реформування податкової амортизаційної політики України

Щоб не допустити таких недоліків, пропонуємо комплексну модель реформування державної амортизаційної політики, спрямовану на активізацію її інвестиційного потенціалу (рисунок). Вона дасть можливість забезпечити, з одного боку, надійні важелі регулювання цього важливого аспекту інвестиційної діяльності, а за необхідності — й оперативне коригування амортизаційних процесів; а з другого — сприятиме їх лібералізації, створюючи для підприємств умови для вибору і застосування методів та норм АВ. Крім того, з'являються можливості формування надійного внутрішнього джерела інвестицій, виходячи з особливостей розвитку підприємств і обраної ними стратегії.

Реформування амортизаційної системи в Україні повинно здійснюватися таким чином, щоб, по-перше, АВ спрямовувалися на власні інвестиційні цілі; по-друге, прискорена амортизація використовувалася переважно у сфері оподаткування і не впливала через витрати виробництва на ціну продукції та фінансовий результат; по-третє, було забезпечено вільний вибір та права власників основного капіталу щодо варіювання амортизаційного режиму згідно з власними інтересами (у межах ефективного державного регулювання, спрямованого на збалансування підприємницьких та державних інтересів в інвестиційній та бюджетній сфері); по-четверте, необхідно максимально зменшити перенасичення економіки незадіяними виробничими потужностями, що, в свою чергу, збільшує поточні витрати підприємства та “підживлює” інфляцію.

З цією метою пропонується: 1) удосконалити підходи до нарахування податкової амортизації шляхом поєднання методу залишкової вартості (у перші роки експлуатації об'єкта) з прямолінійним методом (у наступні роки); 2) запровадити в Україні інвестиційний податковий кредит або інвестиційну податкову знижку, які надаватимуться за умови 100-відсоткового використання амортизаційних відрахувань на інвестиційні цілі; 3) розробити на рівні міністерств та відомств (за погодженням з МФУ та ДПА) єдиний класифікатор груп основних фондів з визначенням нормативних строків їх служби, які б включали певні категорії основних фондів із встановленням окремих нормативних термінів експлуатації з визначенням діапазону відхилень від нього, делегувавши тим самим підприємствам право самостійного вибору, виходячи з реальних умов формування їх інвестиційного потенціалу і фінансового стану.